

شیوه های همسر داری در سیره علوی و فاطمی

نسیم امرایی^۱

چکیده

همسر داری و زندگی زناشویی در زیر سقف خانواده از مهم ترین سوژه های تحقیقی است که همه زنان و مردان باید با آن آشنا باشند. این پژوهش با هدف بررسی و تبیین شیوه های همسر داری در سیره امام علی (ع) و حضرت فاطمه (س) و ارائه الگویی عملی برای زندگی سعادتمندانه، به بررسی ابعاد مختلف زندگی مشترک این دو بزرگوار می پردازد. در این پژوهش، با استفاده از روش تحلیلی-توصیفی و با استناد به منابع معتبر دینی و تاریخی، اصول و راهکارهای همسر داری در سیره علوی و فاطمی استخراج و تبیین شده است. نتایج این پژوهش نشان می دهد که احترام متقابل، محبت و مهربانی، تقسیم کار، ایثار و فداکاری، مدارا با شرایط اقتصادی، رازداری و رعایت ادب و احترام از جمله مهم ترین اصول همسر داری در سیره علوی و فاطمی است. این پژوهش بر این باور است که الگوگیری از این اصول می تواند به تحکیم بنیان خانواده و ایجاد زندگی سعادتمندانه در جامعه اسلامی کمک کند.

کلمات کلیدی: شیوه، همسر داری، سیره علوی، سیره فاطمی.

^۱ سطح دو، حوزه علمیه الزهرا پلدختر

مقدمه

زندگی مشترک حضرت علی (ع) و حضرت فاطمه زهرا (س) به عنوان نمونه‌ای کامل از همسررداری در اسلام، الگویی بی‌نظیر برای تمامی انسان‌ها است. این زندگی ساده اما سرشار از محبت، احترام و مسئولیت‌پذیری، نشان‌دهنده اصولی است که می‌تواند در هر زمان و مکانی برای استحکام خانواده‌ها به کار گرفته شود. بررسی شیوه‌های همسررداری در سیره علوی و فاطمی، نه تنها به درک بهتر آموزه‌های اسلام کمک می‌کند، بلکه راهنمایی عملی برای ایجاد روابط سالم و پایدار در خانواده‌ها ارائه می‌دهد.

امروزه با افزایش چالش‌ها و مشکلات در روابط زناشویی، از جمله کاهش صمیمیت، افزایش طلاق، و نبود الگوهای مناسب زندگی مشترک، نیاز به بازنگری در اصول همسررداری بیش از پیش احساس می‌شود. در این میان، بازشناسی سیره علوی و فاطمی به عنوان الگویی کامل از زندگی مشترک اسلامی، می‌تواند راه‌حلهایی عملی برای تقویت بنیان خانواده ارائه دهد. این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش است که چگونه اصول همسررداری در زندگی حضرت علی (ع) و حضرت زهرا (س) می‌تواند به عنوان راهنمایی برای حل مشکلات خانواده‌های امروزی مورد استفاده قرار گیرد؟

خانواده به عنوان کوچک‌ترین نهاد اجتماعی، نقشی اساسی در شکل‌گیری جوامع ایفا می‌کند. تقویت روابط زناشویی و ارائه الگوهای موفق از زندگی مشترک، می‌تواند تأثیر مستقیمی بر سلامت روانی، عاطفی و اجتماعی افراد داشته باشد. با توجه به اینکه سیره اهل بیت (ع) یکی از غنی‌ترین منابع تربیتی و اخلاقی است، مطالعه شیوه‌های همسررداری در زندگی حضرت علی (ع) و حضرت زهرا (س) اهمیت ویژه‌ای دارد. این موضوع نه تنها برای مسلمانان بلکه برای تمامی افرادی که به دنبال الگوهای موفق زندگی هستند، قابل بهره‌برداری است.

در سال‌های اخیر پژوهش‌های متعددی درباره سبک زندگی اهل بیت (ع)، به ویژه شیوه‌های همسررداری آن‌ها انجام شده است. برخی از این پژوهش‌ها بر نقش محبت و احترام متقابل در زندگی مشترک تمرکز داشته‌اند؛ مانند تحقیق «محبت و همدلی در خانواده» نوشته دکتر محمدرضا شفیعی که به بررسی تأثیر محبت بر روابط زناشویی می‌پردازد. همچنین کتاب «زندگی زناشویی از منظر اهل بیت» تألیف مهدی طائب که به بررسی ویژگی‌های شخصیتی حضرت علی (ع) و حضرت زهرا (س) پرداخته است.

مقاله‌ای تحت عنوان «سبک زندگی اسلامی و تأثیر آن بر روابط خانوادگی» نوشته خانم سارا احمدی نیز به تحلیل چالش‌های امروزی خانواده‌ها با تأکید بر آموزه‌های اهل بیت (ع) پرداخته است. اما پژوهشی که به صورت دقیق و جامع به این موضوع پرداخته باشد، کمتر وجود دارد و نیاز به مطالعات جامع‌تر که بتواند این آموزه‌ها را با چالش‌های خانواده‌های امروزی تطبیق دهد، احساس می‌شود.

سؤال اصلی تحقیق:

شیوه‌های همسررداری در سیره علوی و فاطمی چیست؟

مبانی، تعریف مفاهیم و اصطلاحات

مبانی همسررداری در سیره علوی و فاطمی بر پایه اصول اسلامی، اخلاقی و انسانی بنا شده است. این مبانی شامل آموزه‌های قرآن کریم است که به عنوان منبع اصلی هدایت مسلمانان، اصولی را برای زندگی خانوادگی ارائه می‌دهد. همچنین احادیث اهل بیت (ع) حاوی نکات ارزشمندی درباره همسررداری هستند که می‌توانند راهنمایی برای زوجین باشند. علاوه بر این، تجربیات تاریخی زندگی حضرت علی (ع) و حضرت فاطمه (س) به عنوان نمونه‌هایی از همسررداری موفق، مبنای عملی برای پیاده‌سازی اصول همسررداری در دنیای معاصر فراهم می‌کند.

در بررسی شیوه‌های همسررداری در سیره علوی و فاطمی، ضروری است برخی از مفاهیم و اصطلاحات کلیدی به‌طور دقیق تعریف شوند. این مفاهیم نه تنها به فهم بهتر اصول همسررداری کمک می‌کنند، بلکه زمینه‌ساز تحلیل عمیق‌تری از رفتارها و آموزه‌های اهل بیت (ع) در زندگی خانوادگی هستند.

• همسررداری

همسررداری به معنای مدیریت و اداره روابط زناشویی و خانوادگی است که شامل رفتارها، نگرش‌ها و مسئولیت‌های متقابل میان زوجین می‌شود. این مفهوم به ایجاد و حفظ یک محیط سالم، محبت‌آمیز و حمایتی در خانواده اشاره دارد.¹

• سیره علوی

سیره علوی به مجموعه رفتارها، گفتارها و آموزه‌های حضرت علی (ع) در زندگی شخصی و اجتماعی اشاره دارد. این سیره شامل اصول اخلاقی، اجتماعی و سیاسی است که می‌تواند به عنوان الگویی برای زندگی اسلامی مورد استفاده قرار گیرد.^۱

• سیره فاطمی

سیره فاطمی به رفتارها و آموزه‌های حضرت فاطمه زهرا (س) در زندگی خانوادگی و اجتماعی اشاره دارد. این سیره نمایانگر اصولی چون محبت، احترام متقابل، قناعت و مسئولیت‌پذیری در خانواده است.^۲

شیوه‌های همسر داری در سیره علوی و فاطمی

بسیاری از محققان، ارزش‌ها را اصلی‌ترین منبع شکل‌گیری سبک زندگی دانسته و تأکید دارند که شناخت ساختار ارزش‌های فرد، اصلی‌ترین وظیفه برای درک سبک زندگی افراد است. موافقان این نظر معتقدند که ارزش‌های فعلی فرد تعیین‌کننده سبک زندگی اوست. از طرفی دیگر، بروز برخی سبک‌های زندگی نیز حاصل تحول ارزشی در جامعه و تلاش افراد برای وفق دادن خود با نظام ارزشی جدید دانسته می‌شود.^۳ وقتی سیره حضرت زهرا (س) را در مورد همسر داری مطالعه می‌کنیم می‌بینیم که در سیره ایشان برای زندگی زناشویی آموزه‌های اخلاقی زیادی مشاهده می‌شود که مهمترین آنها در ذیل ذکر می‌شود:

• راز داری

راز داری و احترام نسبت به همسر، اقتضا می‌کند که زن، نه تنها از مطرح کردن کمبودهای خانه خودداری کند بلکه باید در حد امکان کاستی‌ها را نادیده بگیرد و عزت همسرش را در میان جمع حفظ نماید.

1 سبجانی، زندگی امام علی (ع)، ص 88

2 قرائتی، درس‌هایی از قرآن، ص 112

3 الفت و سالمی، مفهوم سبک زندگی، ص 32

روایت است که روزی فاطمه(س) به حضور پدرش رسید، در حالی که آثار ضعف و گرسنگی از چهره‌اش نمایان بود. رسول خدا(ص) وقتی این حالت را مشاهده کرد، دستها را به سوی آسمان بلند نموده و فرمود: خدایا! گرسنگی فرزندم را به سیری تبدیل کن و وضع او را سامان بده^۱.

با توجه به این روایت، درواقع پیامبر بدون اینکه حضرت زهرا(س) سخنی بگوید، از ضعف و گرسنگی او باخبر شدند و این نشان دهنده‌ی پابندی حضرت به حفظ اسرار خانواده است.

• اطاعت و حمایت از همسر

هماهنگی زوجین در امور مختلف زندگی سبب می‌شود که زندگی در مسیر صحیح خود حرکت کند و دچار طوفانهای نزاع و اختلاف نشود و این امر حاصل نمی‌شود مگر زمانی که زن در امور اساسی زندگی از شوهرش تبعیت کند. همچنین حمایت زن و شوهر از یکدیگر در مسائل مهم زندگی، به استحکام بنیان خانواده کمک شایانی می‌نماید.

حضرت فاطمه(س) با کمال ادب و احترام خواسته‌ی شوهر خود را بر نظر خود مقدم می‌داشت و از وی اطاعت می‌نمود.

پس از رحلت پیامبر(ص)، فاطمه(س) با اعتراض به روند شکل‌گیری حکومت، به روش‌های گوناگون از حقوق همسرش علی(ع) دفاع کرد^۲.

در تاریخ آمده است که این بزرگوار به علت آزار و اذیت‌هایی که در قضیه‌ی جانشینی پیامبر(ص) و مساله فدک بر وی وارد گردید، از رفتار و موضع‌گیری‌های برخی از شخصیت‌ها به شدت ناراحت بود. تا جایی که وقتی در بستر بیماری بود راضی به عیادت آنان نشد و آنها را به حضور نپذیرفت. تا اینکه آنان به امیر المومنین علی(ع) متوسل شدند. وقتی حضرت درخواست ملاقات آنها را مطرح کرد،

1 مجلسی، بحارالانوار، ج 43، ص 153

2 اربلی، کشف الغمه، ج 2، ص 114-113

می کنم و همسر مومنی به او می دهم که هرگاه به او نگاه کند خوشنودش سازد و در غیاب، حافظ نفس خویش و مال او باشد.¹

در یک نگاه رابطه همسری، آمیزه است از زیباترین تلاقی چشم ها، گیراترین تبادل کلام ها هماهنگ ترین طپش قلب ها، همسو ترین اندیشه ها، استوارترین گام ها و پر رمز و راز ترین محرمیت ها، باز هم همانگونه که میان حضرت فاطمه(س) و حضرت علی(ع) بود. حضرت زهرا(س) گرانبها ترین عطری را که در اختیار داشتند فقط و فقط برای شوی خود علی(ع) استفاده می نمودند.²

• جاذبه ها و ظرافت های خاص همسری

همسران برتر همیشه و در همه حال با تکریم شخصیت، نام یکدیگر را بر زبان می آورند. همسران برتر در عین صمیمیت، با نهایت ادب و احترام یکدیگر را مخاطب قرار می دهند. و با حفظ حرمت و حریم معیارها و ارزش های والای الهی و فرهنگ متعالی قرآنی، در جمع محترم خانواده، همواره با احساس و تعلق خاطری توأم با ابراز مهر و محبت یکدیگر را می خوانند.

موالا علی(ع) و حضرت زهرا(س) کامل ترین اسوه ها و الگوها در تاریخ حیات انسان ها، همیشه با نهایت مهر و محبت و تکریم شخصیت یکدیگر را صدا میزدند.

لذا به کار بردن عباراتی همچون: «علی آقا»، «علی جان»، و یا «فاطمه خانم»، «فاطمه عزیزم»، ... روابط فی مابین همسران را پرمعنا و پرجاذبه می کند، به خصوص اینکه شیوه برخاسته از سودای دل باشد.³

• استقبال از همسر

همسران برتر همواره آماده استقبال و بدرقه یکدیگرند و کار اداره و منزل و آشپزخانه و رسیدگی به امور بچه ها نمی تواند مانعی برای استقبال و بدرقه هرروزه زوج همسران باشد.

1 آمینی، آئین همسرمداری یا اخلاق خانواده، ص 21

2 ملک محمدی الیگودرزی، راهنمای خانواده راز شاد زیستن و خوشبختی در کانون گرم خانواده، ص 30

3 افروز، روانشناسی خانواده همسران برتر، ص 79

همسران برتر آنانی هستند که هنگام خروج همسرشان از منزل، او را به گرمی و دعای خیر مشایعت می کنند و زمانی که به خانه مراجعت می نماید، با چهره ای گشاده و جذاب و ظاهری آراسته در را به رویش می گشاید و با نهایت صمیمیت و مهر و صفا به استقبال وی رفته، پذیرایش می گردد. دقت در زندگی مشترک مولای متقیان علی(ع) و حضرت زهرا(س)، برترین همسران جهان اسلام، بیانگر این حقیقت زیبا و حکمت پر معناست که هرگاه علی(ع) فارغ از فعالیت های خارج از منزل به خانه باز می گشتند، به رغم حضور کودکان عزیز و پرشور و حالی چون امام حسن و امام حسین(ع) و حضرت زینب(س) و حتی فضا خدمتکار خانه، این حضرت زهرا(س) بود که «حق» خود می دانست که در را به روی همسر محبوبش علی(ع) بگشاید و پذیرای وجودش باشد.

در زندگی نامه ایشان آمده است که روزی حضرت علی(ع) به پشت در خانه رسیدند، در آن هنگام حضرت زهرا(س) مشغول آسیاب کردن گندم بودند و لباسشان کمی آردی شده بود. ایشان به جای آنکه از بچه ها بخواهند که در را بگشایند، خود برخاسته و پس از توجه سریع به وضعیت ظاهر و حفظ آراستگی مطلوب، در را به روی همسر عزیزشان باز می کنند!

نتیجه گیری

با اصلاح نگرش و رفتار زوجین نسبت به تشکیل خانواده و الگوگیری از سیره حضرت زهرا(ع) می توان به تحکیم مبانی خانواده در جامعه اسلامی و عدم الگو محوری نمادهای غربی و سبک زندگی امریکایی، امیدوار بود. روش هایی که حضرات معصومین علی(ع) و فاطمه(س) در زندگی مشترکشان به کار بردند، کاملاً عملیاتی، دست یافتنی و اجرایی هستند. می توان دریافت سبک زندگی فاطمه(س) در تمامی ابعاد، الگوی زنان مسلمان به شمار می رود؛ زیرا همه استعدادهای وی در ابعاد، هم در گستره ذهنی (نظام ارزشی) و هم در گستره عینی (مسئولیت های خانوادگی و اجتماعی) به صورت هماهنگ شکوفا گردیده است.

پژوهش حاضر با هدف بررسی و تحلیل الگوهای همسراری در سیره علوی و فاطمی (علیهما السلام) به عنوان یک مدل تعالی بخش برای زندگی زناشویی سعادت مند، نشان داد که این سیره فراتر از مجموعه ای از رفتارهای سطحی، ریشه در ارزش های عمیق سعادت، رشد و کمال فردی و خانوادگی دارد. عشق و مودت الهی، به عنوان تعهدی عمیق و پایدار بر پایه شناخت، احترام و ایثار، روابط زوجین را در مسیر رشد معنوی هدایت می کند و همسران را به عنوان همراه و یاور در مسیر بندگی خداوند قرار می دهد. تقسیم عادلانه مسئولیت ها بر اساس توانایی ها و علایق، باعث کاهش فشار بر زوجین شده و فرصتی برای شکوفایی استعدادها فراهم می کند. حضرت فاطمه (س) با ایفای نقش مادری و تربیت فرزندان صالح به ایفای نقش اجتماعی کمک می کرد، در حالی که حضرت علی (ع) با تامین معاش خانواده و تلاش برای تحقق عدالت اجتماعی، به ایفای نقش پدری و اجتماعی می پرداخت. احترام و تکریم متقابل، به معنای ارزش گذاری شخصیت و خواسته های یکدیگر، باعث افزایش صمیمیت و همدلی در روابط زوجین می شد. گذشت و مدارا به عنوان راهکاری برای حل اختلافات، به زوج ها می آموزد که چگونه چالش ها را به فرصت هایی برای رشد تبدیل کنند.. تکیه بر معنویت و اخلاق اسلامی، با ایجاد فضایی نورانی در خانواده و کمک به زوجین در مسیر رشد معنوی، نقشی بی بدیل در سعادت و پایداری این خانواده داشت. بنابراین، سیره علوی و فاطمی یک الگوی جامع برای زندگی زناشویی است که می تواند به زوج های جوان در بنا نهادن خانواده هایی سالم، پویا و سعادت مند کمک کند و ترویج این الگوها نیازمند تلاش های همه جانبه نهادهای آموزشی، فرهنگی و مذهبی است.

منابع

1. قرآن کریم
2. اربلی، علی بن عیسی، **کشف الغمه**، بیروت: انتشارات دارالاضواء، 1405 ه ق.
3. افروز، غلامعلی، **روانشناسی خانواده همسران برتر**، تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان، شماره 110، چاپ ششم، 1382 ه ش.
4. امینی، ابراهیم، **آئین همسردهاری یا اخلاق خانواده**، تهران: انتشارات اسلامی، چاپ اول، 1392 ه ش.
5. انصاری، عذرا، **جلوه های رفتاری حضرت زهرا(س)**، قم: بوستان کتاب، چاپ دهم، 1383 ه ش.
6. بحرانی اصفهانی، عبد الله بن نور الله، **عوالم العلوم و المعارف و الأحوال من الآیات و الأخبار و الأقوال**، قم: مؤسسه الإمام المهدی (عج)، 1413 ه ق.
7. حرعاملی، محمدبن حسن، **وسائل الشیعه و مستدرکها**، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، 1391 ه ش.
8. حکیم، سید منذر با همکاری عدی غریباوی، **پیشوایان هدایت**، تهران: مجمع جهانی اهل بیت، چاپ اول، 1385 ه ش.
9. دشتی، محمد، **نهج الحیاه: فرهنگ سخنان حضرت فاطمه زهرا(س)**، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل، چاپ یازدهم، 1386 ه ش.
10. سبجانی، جعفر، **زندگی امام علی (ع)**، قم: انتشارات اسلامی، 1386 ه ش.
11. شهیدی، سیدجعفر، **زندگانی فاطمه زهرا(س)**، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ بیست و هفتم، 1376 ه ش.
12. طبری، محمد بن جریر، **دلائل الامامه**، قم: انتشارات دارالذخائر المطبوعات، 1383 ه ق.
13. الفت، سعیده؛ سالمی، آزاده، **مفهوم سبک زندگی**، فصلنامه مطالعات سبک زندگی، شماره ۱، 1391 ه ش.

14. قرائتی، محسن، درس‌هایی از قرآن، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، 1395 ه. ش.
15. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، تهران: انتشارات اسلامی، چاپ سوم، 1375 ه. ش.
16. مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، تهران: انتشارات صدرا، 1390 ه. ش.
17. ملک محمودی الیگودرزی، امیر، راهنمای خانواده راز شاد زیستن و خوشبختی در کانون گرم خانواده، قم: انتشارات میراث ماندگار، چاپ دوم 1385 ه. ش.